

طراحی، اعتبارسنجی و رواسازی پرسش‌نامه‌ی سنجش گرایش به مهاجرت در دانشجویان

Design, Validation, and Standardization of the Immigration Tendency

Questionnaire among University Students

ارسلان رعیت^۱، *مهرداد ثابت^۲، فریبرز باقری^۳

Abstract

چکیده فارسی

Student and academic elite migration has shown an increasing trend, and “immigration tendency” as a psychological construct plays a key role in predicting this phenomenon. The present study aimed to design and validate an Immigration Tendency Questionnaire for Iranian university students. This quantitative psychometric study included students from public universities in Iran during the 2023–2024 academic year. Using multistage sampling, two independent samples were selected: 251 students for exploratory factor analysis (EFA) and 202 students for confirmatory factor analysis (CFA). The research instrument was a 15-item researcher-developed questionnaire. Content validity was assessed using the Lawshe method, and construct validity was examined through EFA and CFA. The results confirmed a unidimensional structure. Reliability was satisfactory based on Cronbach’s alpha, composite reliability, AVE, and test–retest measures. Model fit indices in CFA were within acceptable ranges. Overall, the findings indicate that this questionnaire is a valid and reliable tool for assessing immigration tendency among Iranian university students and can be applied in psychological research as well as educational and policy planning.

Keywords: Student immigration, Psychological factors, Psychometrics, Validation

مهاجرت دانشجویان و نخبگان علمی روندی روبه‌افزایش دارد و «میل به مهاجرت» به‌عنوان سازه‌ای روان‌شناختی نقش مهمی در پیش‌بینی آن ایفا می‌کند. پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی پرسش‌نامه میل به مهاجرت دانشجویان ایرانی انجام شد. این مطالعه از نوع روان‌سنجی با رویکرد کمی بود. جامعه آماری شامل دانشجویان دانشگاه‌های دولتی کشور در سال تحصیلی ۱۴۰۳–۱۴۰۴ بود که با روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای، دو نمونه مستقل شامل ۲۵۱ نفر برای تحلیل عاملی اکتشافی و ۲۰۲ نفر برای تحلیل عاملی تأییدی انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه محقق‌ساخته ۱۵ گویه‌ای بود. روایی محتوایی با ضریب لاوشه و روایی سازه با تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی بررسی شد. نتایج تحلیل‌ها ساختار تک‌عاملی پرسش‌نامه را تأیید کرد. پایایی ابزار با آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، AVE و بازآزمایی در سطح مطلوب به‌دست آمد. همچنین شاخص‌های برازش مدل در تحلیل عاملی تأییدی در دامنه قابل قبول قرار داشتند. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد این پرسش‌نامه از روایی و پایایی مطلوب برخوردار بوده و ابزار معتبری برای سنجش میل به مهاجرت دانشجویان ایرانی در پژوهش‌های روان‌شناختی و سیاست‌گذاری آموزشی است.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت دانشجویان، عوامل روان‌شناختی، روان‌سنجی، اعتباریابی

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

۲. گروه آموزشی روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران

۳. دانشیار روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

مقدمه

مهاجرت، به عنوان یکی از پدیده‌های جهانی در قرن بیست و یکم، نقش محوری در تحولات جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جوامع دارد. در دهه‌های اخیر، نرخ مهاجرت بین‌المللی به طور چشمگیری افزایش یافته و تخمین زده می‌شود که بیش از ۲۸۰ میلیون نفر در سراسر جهان مهاجر بین‌المللی هستند (مک‌آولیف و تریاندفلیدو، ۲۰۲۲). این پدیده به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، با چالش‌هایی چون «فرار مغزها»، کاهش سرمایه انسانی، و عدم تعادل در بازار کار همراه بوده است (کلمنز و پریچت، ۲۰۱۹؛ جاسو، ۲۰۲۱). در این میان، مهاجرت نخبگان علمی و دانشگاهی یکی از ابعاد نگران‌کننده‌ی این پدیده محسوب می‌شود. دانشجویان، به‌ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی، از مهم‌ترین گروه‌های مستعد مهاجرت هستند. مطالعات متعدد نشان داده‌اند که عواملی چون کیفیت پایین آموزش، نبود فرصت‌های شغلی مناسب، بی‌ثباتی اقتصادی، و نارضایتی از وضعیت اجتماعی-سیاسی در کشور مبدأ، انگیزه‌های قوی برای مهاجرت در بین این قشر فراهم می‌کند (لین و کینگ‌مینگه، ۲۰۱۸؛ لامی و همکاران، ۲۰۲۲).

در ایران نیز، پدیده میل به مهاجرت در میان دانشجویان رشد فزاینده‌ای یافته است (صادقی جعفری، جواد و شینی میرزاده، ۱۴۰۲). بسیاری از دانشجویان مستعد دانشگاه‌های سطح اول کشور حداقل یک‌بار به مهاجرت تحصیلی یا اقامتی فکر کرده‌اند (علیزاده و همکاران، ۱۴۰۴). این در حالی است که مطالعات کیفی نیز از گسترش «ذهنیت مهاجرت‌محور» در میان دانشجویان ایرانی حکایت دارد که حتی پیش از پایان تحصیل، فرایند برنامه‌ریزی برای خروج از کشور را آغاز می‌کنند (طاهر احمدی و همکاران، ۲۰۲۳). برای مثال دراهکی (۱۴۰۳) به میل به مهاجرت خارجی در بین دانشجویان اشاره می‌کند. آنچه در ادبیات مهاجرت از اهمیت بالایی برخوردار است، تمایز میان میل به مهاجرت و مهاجرت واقعی است. مهاجرت عملی، تحت تأثیر عوامل ساختاری و امکان‌های واقعی قرار دارد، اما میل به مهاجرت، نوعی سازه روان‌شناختی و اجتماعی است که بازتابی از نگرش‌ها، احساس‌ها، آرمان‌ها و ارزیابی ذهنی افراد از شرایط محیطی و آینده است (برونارسکا و ایولفس، ۲۰۲۳). بنابراین، مطالعه میل به مهاجرت نه تنها می‌تواند تصویری از وضعیت ذهنی نخبگان علمی ارائه دهد، بلکه ابزاری پیش‌بین در تحلیل روندهای مهاجرت آینده محسوب می‌شود.

با وجود اهمیت روزافزون سازه‌ی «میل به مهاجرت» به عنوان پیش‌زمینه‌ای روان‌شناختی و اجتماعی برای مهاجرت بالفعل، ابزارهای استاندارد، معتبر و بومی شده برای سنجش این سازه در ایران بسیار محدود و پراکنده‌اند. اغلب مطالعات داخلی در این زمینه، به جای بهره‌گیری از پرسش‌نامه‌های روان‌سنجی چندبعدی و ساخت‌یافته، بر روش‌های کیفی، مطالعات زمینه‌یابی یا تحلیل‌های توصیفی مبتنی بوده‌اند. برای نمونه، علیزاده (۱۴۰۴) در پژوهشی کیفی با تمرکز بر دانشجویان دانشگاه گیلان، نشان داد که احساس بی‌قدرتی در مشارکت آینده‌سازانه در کشور با افزایش تمایل به مهاجرت همراه است. به‌طور مشابه، صادقی جعفری و شینی میرزاده (۱۴۰۲) در یک مطالعه زمینه‌یابانه دریافتند که عواملی مانند نارضایتی از نظام آموزشی، ناامیدی نسبت به آینده و تجربه تبعیض، تأثیر چشم‌گیری بر میل به مهاجرت در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دارند. همچنین طاهر احمدی و همکاران (۲۰۲۳) با استفاده از رویکرد تحلیل روایت، به ابعاد پنهان‌تری از میل به مهاجرت همچون بحران هویت و گسست نسلی پرداختند. در کنار این موارد، دراهکی (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای کمی بر جوانان شهرستان آبدانان، نشان داد که ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نظیر سن، تحصیلات و وضعیت اشتغال، در شکل‌گیری تمایل به مهاجرت، به‌ویژه مهاجرت داخلی و بین‌المللی، نقش دارند. با وجود ارزش این مطالعات در غنای

ادبیات موضوع، فقدان یک ابزار معتبر و بومی برای سنجش چندبعدی میل به مهاجرت، موجب کاهش دقت در اندازه‌گیری، دشواری در مقایسه‌پذیری نتایج پژوهش‌ها، و محدودیت در استنتاج‌های کاربردی برای سیاست‌گذاری شده است.

در حوزه بین‌المللی نیز، اگرچه در سال‌های اخیر تلاش‌هایی برای طراحی پرسش‌نامه‌های چندبعدی به‌منظور سنجش میل به مهاجرت صورت گرفته است، اما بخش عمده‌ای از این ابزارها در بافت‌های فرهنگی خاص و عمدتاً در کشورهای غربی توسعه یافته‌اند و اغلب به زبان انگلیسی نگاشته شده‌اند (بونوا و فریز، ۲۰۰۱؛ تیبر و میل‌فونت، ۲۰۱۱). این ابزارها بر پایه پیش‌فرض‌ها، ارزش‌ها و نظام‌های اجتماعی خاصی طراحی شده‌اند که با شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جوامعی همچون ایران تفاوت‌های بنیادینی دارند. به همین دلیل، استفاده مستقیم از این ابزارها در زمینه‌های فرهنگی متفاوت، بدون انجام فرآیند دقیق بومی‌سازی، می‌تواند منجر به تفسیر نادرست پاسخ‌ها و حتی برداشت‌های اشتباه در تحلیل داده‌ها شود. افزون بر این، ترجمه‌ی صرف این پرسش‌نامه‌ها بدون اجرای مراحل لازم انطباق فرهنگی، تحلیل روایی ساختاری و بررسی اعتبار سازه‌ای، ممکن است به تحریف مفاهیم، سوگیری در پاسخ‌دهی و کاهش دقت اندازه‌گیری بینجامد. در واقع، مفاهیمی مانند «فرصت‌های اجتماعی»، «رضایت از آینده شغلی»، یا «احساس تعلق» در بافت‌های فرهنگی مختلف، معانی و بار ارزشی متفاوتی دارند و صرف ترجمه‌ی لفظی گویه‌ها نمی‌تواند بازتاب‌دهنده دقیق تجربه ذهنی پاسخ‌دهندگان در فرهنگ مقصد باشد. این مسئله ضرورت طراحی ابزارهایی را که به‌طور خاص بافت فرهنگی و اجتماعی کشور ایران را در نظر می‌گیرند، دوچندان می‌کند.

پژوهش‌هایی که به‌صورت نظام‌مند و با رویکرد روان‌سنجی به طراحی و اعتبارسنجی ابزارهای سنجش میل به مهاجرت پرداخته باشند، چه در سطح ایران و چه در کشورهای منطقه، بسیار اندک و محدود هستند. اغلب مطالعات موجود بیشتر بر شناسایی عوامل زمینه‌ای و پیش‌بینی‌کننده میل به مهاجرت تمرکز داشته‌اند و کمتر به طراحی ابزاری اختصاصی، استاندارد و چندبعدی برای سنجش این سازه پرداخته‌اند (مصطفایی و همکاران، ۱۴۰۳؛ حق‌دوست و همکاران، ۱۴۰۱؛ بزرگ‌زاد و همکاران، ۱۳۹۹). این در حالی است که سنجش دقیق و علمی میل به مهاجرت مستلزم بهره‌گیری از ابزارهایی است که بر پایه نظریه‌های روان‌سنجی، از جمله تعریف عملیاتی روشن، روایی محتوایی و ساختاری، و شاخص‌های پایایی، طراحی شده باشند. فقدان چنین ابزارهایی نه تنها امکان پایش مستمر و منظم این سازه در طول زمان را محدود می‌سازد، بلکه انجام مطالعات مقایسه‌ای میان گروه‌های مختلف جمعیتی یا در بسترهای فرهنگی گوناگون را با دشواری مواجه می‌سازد. از سوی دیگر، نبود مقیاس‌های معتبر، کیفیت داده‌های حاصل از مطالعات تجربی را نیز کاهش می‌دهد و تفسیر نتایج را با ابهام همراه می‌کند؛ در نتیجه، تلاش‌ها برای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد در این حوزه با چالش‌های اساسی روبه‌رو می‌شود.

طراحی یک ابزار معتبر و بومی برای سنجش میل به مهاجرت، مستلزم طی مراحل دقیق علمی در چارچوب روش‌شناسی روان‌سنجی است. این فرآیند شامل تعریف نظری روشن از سازه، تدوین گویه‌ها بر اساس تحلیل مفهومی و محتوایی، بررسی روایی صوری و محتوایی با مشارکت خبرگان موضوع، تحلیل ساختار عاملی با بهره‌گیری از روش‌های اکتشافی و تأییدی، و نیز سنجش پایایی از طریق شاخص‌هایی نظیر آلفای کرونباخ، بازآزمایی، و پایایی مرکب است. پیروی از چنین روندی می‌تواند منجر به ساخت ابزاری علمی، پایا و چندبعدی شود که هم در مطالعات تجربی آینده و هم در زمینه‌های کاربردی همچون مشاوره دانشجویی و برنامه‌ریزی راهبردی قابل استفاده باشد. از منظر سیاست‌گذاری آموزشی، شناخت

دقیق سطح میل به مهاجرت و درک عوامل مؤثر بر آن در میان دانشجویان، می‌تواند زمینه‌ساز مداخلاتی هدفمند در راستای بهبود شرایط تحصیلی، شغلی و اجتماعی شود. برای مثال، در مواردی که میل به مهاجرت ریشه در تجربه نابرابری، ناکامی شغلی یا افق مبهم آینده دارد، نهادهای آموزشی و دولتی می‌توانند از نتایج این سنجش در جهت اصلاح ساختارها و بهبود سیاست‌ها بهره بگیرند. با این حال، هرگونه تحلیل یا مداخله بدون اتکا به داده‌هایی حاصل از ابزاری معتبر و استاندارد، با ابهام و احتمال خطای بالا همراه خواهد بود. از این‌رو، مسئله اصلی پژوهش حاضر، طراحی، اعتبارسنجی و رواسازی یک پرسش‌نامه‌ی علمی و منطبق با زمینه فرهنگی ایران برای سنجش میل به مهاجرت در میان دانشجویان است. این پژوهش می‌کوشد با بهره‌گیری از چارچوب‌های نظری و فنون آماری روزآمد، ابزاری دقیق، روایی‌مند و چندوجهی تولید کند که ضمن پوشش دادن خلأ موجود در ادبیات پژوهشی داخلی، بستر مطالعات آتی و سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر شواهد را فراهم آورد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات روان‌سنجی و با هدفی کاربردی انجام شده است و درصدد طراحی، اعتباریابی و رواسازی یک پرسش‌نامه‌ی بومی جهت سنجش میل به مهاجرت دانشجویان ایرانی است. این مطالعه با رویکردی کمی و در چارچوب یک فرآیند گام‌به‌گام روان‌سنجی طراحی شده است که شامل تعریف نظری سازه، تدوین گویه‌ها بر اساس تحلیل محتوای مطالعات پیشین، بررسی روایی صوری و محتوایی با نظر خبرگان، تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی ساختار اولیه‌ی پرسش‌نامه و سنجش پایایی ابزار از شاخص‌هایی چون آلفای کرونباخ می‌باشد.

جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌های دولتی کشور در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ تشکیل می‌دهند. از آنجا که هدف پژوهش، طراحی و رواسازی یک ابزار بومی برای سنجش میل به مهاجرت در میان دانشجویان ایرانی است، جامعه به‌گونه‌ای انتخاب شده که نماینده گروهی از جمعیت دانشگاهی باشد که هم‌زمان در معرض تصمیم‌گیری درباره آینده تحصیلی، شغلی و مهاجرتی قرار دارند. با توجه به گستردگی جغرافیایی دانشگاه‌ها و تنوع رشته‌ها و مقاطع تحصیلی، تلاش شد تا نمونه‌گیری به‌نحوی انجام شود که از نظر جنسیت، مقطع تحصیلی، و تنوع دانشگاهی، نمایندگی مناسبی از جامعه هدف فراهم گردد.

نمونه‌گیری در این پژوهش بر اساس اصول آماری و ملاحظات روش‌شناختی روان‌سنجی انجام شد تا کفایت لازم برای اجرای تحلیل‌های عاملی تأمین شود. در مرحله تحلیل عاملی اکتشافی، حجم نمونه با تکیه بر نسبت پیشنهادی ۵ تا ۱۰ نفر به‌ازای هر گویه تعیین گردید (دوبلیس و تورپ، ۲۰۲۱)؛ بدین ترتیب، با توجه به وجود ۱۵ گویه در نسخه نهایی پرسش‌نامه، حداقل حجم نمونه بین ۷۵ تا ۱۵۰ نفر برآورد شد. با این حال، پس از گردآوری داده‌ها و حذف پرسش‌نامه‌های مخدوش، اطلاعات مربوط به ۲۵۱ نفر وارد تحلیل شد که فراتر از مقدار توصیه‌شده بوده و کفایت آماری مطلوبی را فراهم کرد. در مرحله تحلیل عاملی تأییدی نیز برای بررسی پایداری ساختار عاملی در یک نمونه مستقل و افزایش اعتبار بیرونی مدل، نمونه‌ای جداگانه شامل ۲۰۲ نفر مورد تحلیل قرار گرفت. افزون بر این، برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه، نظرات تخصصی ۱۱ نفر از خبرگان حوزه روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی که دارای تجربه پژوهشی در زمینه مهاجرت بودند، با روش نمونه‌گیری هدفمند دریافت شد. این متخصصان گویه‌ها را از نظر شفافیت، تناسب مفهومی، وضوح زبانی و همخوانی با سازه «میل به مهاجرت» ارزیابی کردند و اصلاحات ضروری بر اساس بازخورد آنان در نسخه

نهایی پرسش‌نامه اعمال شد. بدین ترتیب، فرآیند نمونه‌گیری و روایی‌سنجی در هر دو مرحله، پشتوانه‌ای محکم برای اعتبار و دقت ابزار فراهم ساخت.

ابزار اندازه‌گیری

پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته‌ی میل به مهاجرت: در این پژوهش، ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته‌ی میل به مهاجرت دانشجویان بود که با هدف سنجش تمایل ذهنی و روان‌شناختی دانشجویان برای مهاجرت به خارج از کشور طراحی و تدوین شد. این پرسش‌نامه به‌طور خاص برای پوشش جنبه‌های مختلف پدیده میل به مهاجرت در میان دانشجویان ایرانی طراحی گردید و شامل مجموعه‌ای از گویه‌هاست که از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود میزان تمایل خود را نسبت به مهاجرت در شرایط گوناگون بیان کنند. در این راستا، پژوهشگر ابتدا با مرور دقیق پیشینه نظری و مطالعات مرتبط در حوزه مهاجرت، به‌ویژه جنبه‌های روان‌شناختی آن، مجموعه‌ای از گویه‌های اولیه تدوین کرد که ابعاد مختلف میل به مهاجرت را بازنمایی می‌کنند. این گویه‌ها شامل مواردی نظیر «من علاقه دارم برای ادامه تحصیلات به کشوری با امکانات بیشتر مهاجرت کنم»، «احساس می‌کنم موقعیت‌های شغلی و تحصیلی بهتری در کشورهای توسعه‌یافته وجود دارد»، «تمایل دارم کشورم را ترک کرده و در کشوری دیگر زندگی کنم» و «در سال‌های گذشته به دنبال دریافت بورسیه‌های تحصیلی از دانشگاه‌های خارجی بوده‌ام» بودند.

نسخه‌ی اولیه پرسش‌نامه پس از تدوین، برای بررسی روایی محتوایی در اختیار ۱۱ نفر از متخصصان حوزه‌های روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی با تمرکز پژوهشی بر موضوع مهاجرت قرار گرفت که به‌صورت هدفمند انتخاب شده بودند. این صاحب‌نظران با استفاده از فرم ارزشیابی تخصصی، گویه‌ها را از نظر پوشش محتوایی، تناسب مفهومی، و هم‌راستایی با واقعیت فرهنگی جامعه ایرانی بررسی کردند و بازخوردهای اصلاحی ارائه دادند. همچنین، نسخه پیش‌نویس پرسش‌نامه در اختیار ۱۵ نفر از دانشجویان به‌عنوان گروه هدف قرار گرفت تا روایی صوری ابزار نیز ارزیابی شود؛ در این مرحله، وضوح، سادگی، و درک مشترک از گویه‌ها در نزد پاسخ‌دهندگان بررسی گردید. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از این دو مرحله، اصلاحات لازم اعمال شد و در نهایت، نسخه‌ی نهایی پرسش‌نامه شامل ۱۵ گویه بر مبنای مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) آماده‌سازی گردید که در مراحل بعدی پژوهش برای اعتبارسنجی و تحلیل روان‌سنجی مورد استفاده قرار گرفت. ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه، از جمله ساختار عاملی، شاخص‌های برازش، و ضرایب پایایی، در بخش یافته‌ها به تفصیل گزارش شده است.

جهت تحلیل داده‌های این پژوهش، از رویکردهای آماری توصیفی و استنباطی در چارچوب تحلیل‌های روان‌سنجی بهره گرفته شد. در مرحله نخست، برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه، از روش لاوشه استفاده شد که یکی از روش‌های معتبر و پرکاربرد در سنجش روایی ابزارهای روان‌سنجی محسوب می‌شود. در این راستا، شاخص روایی محتوایی (CVR) برای هر یک از گویه‌ها بر اساس نظر متخصصان محاسبه شد و با مقادیر بحرانی جدول لاوشه مقایسه گردید تا کفایت مفهومی گویه‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد. افزون بر این، ویژگی‌های توصیفی گویه‌ها نظیر میانگین، انحراف معیار، ضریب همبستگی هر گویه با نمره کل مقیاس، و شاخص پایایی در صورت حذف گویه نیز محاسبه شد تا در صورت وجود گویه‌های نامناسب، امکان اصلاح یا حذف علمی آن‌ها فراهم شود.

در گام بعد، برای کشف ساختار عاملی ابزار، تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از روش برآورد بیشینه درست‌نمایی اجرا شد. این روش به دلیل حساسیت بالاتر نسبت به فرض نرمال بودن چندمتغیری و توانایی آن در برآورد ساختارهای پیچیده، انتخاب شد. به‌منظور ساده‌سازی تفسیر عوامل استخراج‌شده، از چرخش متعامد واریماکس استفاده گردید. همچنین برای ارزیابی پایایی ابزار، ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و هر یک از خرده‌مقیاس‌ها محاسبه شد و میزان همسانی درونی گویه‌ها بررسی گردید. در مواردی که آلفای کرونباخ کمتر از مقدار قابل قبول بود، ساختار گویه‌ها مجدداً مورد بازبینی قرار گرفت تا انسجام درونی ابزار به سطح مطلوب برسد.

داده‌ها با استفاده از مجموعه‌ای از نرم‌افزارهای آماری به‌منظور تضمین صحت، دقت و جامعیت تحلیل‌ها مورد پردازش قرار گرفتند. در گام نخست، نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۷ برای انجام تحلیل‌های توصیفی اولیه، محاسبه شاخص‌های پایایی، تولید ماتریس همبستگی و بررسی مشخصه‌های اولیه داده‌ها به‌کار گرفته شد. در ادامه، بخش عمده تحلیل‌های روان‌سنجی با استفاده از زبان برنامه‌نویسی R نسخه ۴،۴،۱ و بسته‌های تخصصی آن انجام گرفت. بسته psychometric برای محاسبه شاخص‌های روایی و پایایی سازه‌ای، بسته RVAideMemoire برای بررسی نرمال بودن چندمتغیری با آزمون‌های آماری مناسب، بسته psych برای اجرای آزمون KMO، آزمون بارتلت و ارزیابی کفایت ماتریس همبستگی، و بسته paran برای تعیین دقیق تعداد عوامل پنهان با استفاده از تحلیل موازی مورد استفاده قرار گرفت. برای تحلیل عاملی تأییدی، بسته lavaan به‌عنوان یکی از معتبرترین کتابخانه‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری در R به‌کار گرفته شد و شاخص‌های برازش، بارهای عاملی استاندارد و خطاهای اندازه‌گیری با استفاده از روش حداکثر درست‌نمایی تخمین زده شدند. همچنین بسته semTools برای محاسبه شاخص‌های تکمیلی مانند پایایی ترکیبی، AVE و بررسی ویژگی‌های مدل اندازه‌گیری به‌کار گرفته شد و بسته DiagrammeR برای ترسیم نمودار مسیر و نمایش بصری مدل عاملی استفاده گردید. این ترکیب جامع از نرم‌افزارها و روش‌های تحلیلی، امکان انجام ارزیابی روان‌سنجی دقیق، چندبعدی و قابل اتکای پرسش‌نامه را فراهم ساخت و موجب شد نتایج پژوهش از پشتوانه آماری و روش‌شناختی کافی برخوردار باشد.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات جمعیت‌شناختی: در مرحله اکتشافی، نمونه پژوهش شامل ۲۵۱ نفر از دانشجویان بود که ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آنان از نظر جنسیت، سطح تحصیلات، سن و وضعیت اقتصادی مورد بررسی قرار گرفت. از نظر جنسیت، ۱۶۷ نفر (۶۶/۶ درصد) زن و ۸۴ نفر (۳۳/۴ درصد) مرد بودند. در سطح تحصیلات، ۹۳ نفر (۳۶/۹ درصد) در مقطع کارشناسی، ۱۰۶ نفر (۴۲/۲ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و ۵۲ نفر (۲۰/۹ درصد) در مقطع دکتری تحصیل می‌کردند. توزیع سنی نشان داد که ۳۵ نفر (۱۳/۸ درصد) در بازه ۱۸ تا ۲۵ سال، ۹۰ نفر (۳۵/۹ درصد) در بازه ۲۶ تا ۳۵ سال، ۱۰۲ نفر (۴۰/۷ درصد) در بازه ۳۶ تا ۴۵ سال و ۲۴ نفر (۹/۵ درصد) بیش از ۴۵ سال سن داشتند. از نظر وضعیت اقتصادی نیز ۳۰ نفر (۱۲/۱ درصد) درآمد کمتر از ۵ میلیون تومان، ۳۸ نفر (۱۵/۳ درصد) درآمد بین ۵ تا ۱۰ میلیون تومان، ۷۶ نفر (۳۰/۴ درصد) بین ۱۰ تا ۲۰ میلیون تومان و ۱۰۷ نفر (۴۲/۲ درصد) بیش از ۲۰ میلیون تومان درآمد ماهیانه داشتند. این الگو نشان می‌دهد که اکثریت شرکت‌کنندگان زن، دارای تحصیلات کارشناسی ارشد، در بازه سنی ۳۶ تا ۴۵ سال و با سطح اقتصادی بالاتر بودند. در مرحله تحلیل عاملی تأییدی، نمونه‌ای مستقل شامل ۲۰۲ نفر از دانشجویان انتخاب شد تا پایداری ساختار عاملی پرسش‌نامه در یک گروه مجزا بررسی شود. در این نمونه، ۱۲۹ نفر (۶۳/۹ درصد) زن و ۷۳ نفر (۳۶/۱ درصد) مرد بودند. از نظر سطح تحصیلات، ۷۴ نفر (۳۶/۶ درصد) در مقطع کارشناسی، ۸۷ نفر (۴۳/۱ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و ۴۱ نفر (۲۰/۳ درصد) در مقطع دکتری قرار داشتند. از نظر توزیع سنی، ۲۹ نفر (۱۴/۴ درصد) در

بازه ۱۸ تا ۲۵ سال، ۷۱ نفر (۳۵/۱ درصد) در بازه ۲۶ تا ۳۵ سال، ۸۲ نفر (۴۰/۶ درصد) در بازه ۳۶ تا ۴۵ سال و ۲۰ نفر (۹/۹ درصد) بیش از ۴۵ سال سن داشتند. همچنین، بررسی وضعیت اقتصادی نشان داد که ۲۴ نفر (۱۱/۹ درصد) درآمد کمتر از ۵ میلیون تومان، ۳۱ نفر (۱۵/۳ درصد) بین ۵ تا ۱۰ میلیون تومان، ۶۲ نفر (۳۰/۷ درصد) بین ۱۰ تا ۲۰ میلیون تومان و ۸۵ نفر (۴۲/۱ درصد) بیش از ۲۰ میلیون تومان درآمد ماهیانه داشتند. الگوی جمعیت‌شناختی این نمونه نیز مشابه نمونه اکتشافی بوده و ترکیبی غالب از زنان، دانشجویان کارشناسی ارشد، افراد ۳۶ تا ۴۵ سال و شرکت‌کنندگانی با سطح اقتصادی بالاتر را نشان می‌دهد که همگنی مناسبی برای تحلیل‌های تأییدی فراهم می‌سازد.

روایی صوری: برای بررسی روایی صوری ابزار، از رویکرد ترکیبی شامل ارزیابی توسط خبرگان موضوعی و اعضای جامعه هدف استفاده شد. در مرحله نخست، پرسش‌نامه تدوین‌شده در اختیار شش نفر از متخصصان حوزه‌های روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی با تمرکز پژوهشی بر موضوع مهاجرت قرار گرفت. این متخصصان، هر یک از گویه‌های طراحی‌شده را از نظر ضرورت، شفافیت معنایی، و میزان ارتباط با سازه «میل به مهاجرت» مورد ارزیابی قرار دادند. در مرحله دوم، به‌منظور بررسی درک‌پذیری و میزان وضوح گویه‌ها از نگاه پاسخ‌دهندگان نهایی، نسخه اولیه پرسش‌نامه به ۱۵ نفر از دانشجویان به‌عنوان اعضای جامعه هدف ارائه شد. از آن‌ها خواسته شد مشخص کنند که آیا هر گویه به‌درستی معنای مدنظر طراحان ابزار را منتقل می‌کند و با تجربیات و ادراکات شخصی‌شان هم‌خوانی دارد یا خیر. به‌منظور کمی‌سازی قضاوت‌های کیفی این دو گروه ارزیاب، از روش لاوشه برای محاسبه شاخص روایی محتوایی (CVR) استفاده شد. این شاخص میزان توافق میان ارزیابان را درباره ضرورت هر گویه نشان می‌دهد. مطابق جدول ارزش‌های بحرانی لاوشه، برای گروه متخصصان (۱۱ نفر)، مقدار حداقلی قابل قبول CVR برابر با ۰/۵۹ و برای گروه آزمودنی‌های دانشجوی (۱۵ نفر)، مقدار حداقلی برابر با ۰/۴۹ در نظر گرفته شد. گویه‌هایی که موفق به کسب مقدار CVR بالاتر از این آستانه شدند، حفظ گردیدند و سایر گویه‌ها بر اساس ترکیب نتایج کمی و قضاوت‌های کیفی، مورد بازنگری یا حذف قرار گرفتند. نتایج محاسبه شاخص CVR برای هر گویه و تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر آن، در جدول شماره ۱ ارائه شده است و مبنای اصلاح نهایی نسخه معتبر پرسش‌نامه‌ی میل به مهاجرت قرار گرفت.

جدول ۱. روایی صوری پرسش‌نامه میل به مهاجرت

سوال	CVR		نتیجه
	متخصص	آزمودنی	
۱. من علاقه دارم برای ادامه تحصیلات به کشوری با امکانات بیشتر مهاجرت کنم.	۱	۱	تایید
۲. احساس می‌کنم موقعیت‌های شغلی و تحصیلی بهتری در کشورهای توسعه‌یافته وجود دارد.	۱	۰/۷۳	تایید
۳. تمایل دارم کشورم را ترک کرده و در کشوری دیگر زندگی کنم.	۱	۰/۶۰	تایید
۴. در سال‌های گذشته به دنبال دریافت بورسیه‌های تحصیلی از دانشگاه‌های خارجی بوده‌ام.	۱	۱	تایید
۵. زندگی در کشورهای توسعه‌یافته با امکانات بالاتر را به زندگی در کشور خودم ترجیح می‌دهم.	۱	۰/۷۳	تایید
۶. زندگی در کشور دیگری برای من جذاب‌تر از زندگی در کشور خودم است.	۱	۰/۸۷	تایید
۷. دوست دارم به کشوری با فرهنگ متفاوت سفر کرده و زندگی کنم.	۱	۰/۸۷	تایید
۸. معمولاً با دوستان یا افرادی که با زندگی در کشورهای دیگر آشنا هستند درباره مهاجرت مشورت می‌کنم.	۱	۱	تایید

نتیجه	CVR		سوال
	آزمودنی	متخصص	
تایید	۰/۶۰	۱	۹. برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد شرایط زندگی و کاری در کشورهای مختلف، در فضای مجازی جست‌وجو می‌کنم.
تایید	۱	۱	۱۰. در حال حاضر انگیزه بیشتری برای کار کردن و زندگی در کشوری دیگر دارم.
تایید	۱	۱	۱۱. مهاجرت به کشورهای دیگر را فرصتی برای نشان دادن توانایی‌ها و استعدادهای خود می‌دانم.
تایید	۱	۱	۱۲. فکر می‌کنم مهاجرت می‌تواند باعث پیشرفت شخصی و حرفه‌ای من شود.
تایید	۱	۱	۱۳. احساس می‌کنم آزادی عمل بیشتری در کشورهای خارجی خواهم داشت.
تایید	۱	۱	۱۴. مهاجرت را راهی برای داشتن کیفیت زندگی بهتر می‌دانم.
تایید	۱	۱	۱۵. دوست دارم فرزندانم در آینده در کشوری با امکانات آموزشی و رفاهی بیشتر زندگی کنند.

بر اساس نتایج جدول ۱، شاخص روایی محتوایی (CVR) برای هر یک از ۱۵ گویه پرسش‌نامه میل به مهاجرت، بر مبنای ارزیابی‌های متخصصان و اعضای گروه هدف محاسبه شد. یافته‌ها نشان داد که تمامی گویه‌ها از نظر متخصصان دارای مقدار CVR برابر با ۱ بودند که بیانگر توافق کامل بر ضرورت وجود این گویه‌هاست. علاوه بر این، مقادیر به‌دست‌آمده از ارزیابی دانشجویان نیز در تمامی موارد بالاتر از حداقل مقدار قابل قبول (۰/۴۹) قرار گرفت. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تمامی گویه‌های پرسش‌نامه از نظر روایی صوری در سطح مطلوب قرار دارند و ابزار طراحی‌شده توانسته است محتوای مرتبط با سازه «میل به مهاجرت» را به شکلی روشن، دقیق و قابل فهم بازنمایی کند. این یافته‌ها نشان‌دهنده کفایت و دقت پرسش‌نامه برای سنجش مؤلفه‌های مورد نظر در پژوهش حاضر است.

روایی سازه: برای بررسی روایی سازه پرسش‌نامه‌ی میل به مهاجرت، از تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی استفاده شد. این روش با هدف شناسایی ساختار زیربنایی داده‌ها و کشف ابعاد پنهان در مجموعه گویه‌ها به کار رفت تا مشخص شود آیا گویه‌ها نمایانگر مؤلفه‌های نظری مورد نظر هستند یا خیر. پیش از اجرای تحلیل، شاخص‌های توصیفی گویه‌ها (میانگین، انحراف معیار) گزارش شد و مفروضه‌های آماری، از جمله کفایت نمونه‌گیری (KMO) و آزمون بارتلت برای بررسی معناداری ماتریس همبستگی‌ها، ارزیابی گردید. در نهایت، با اجرای تحلیل عاملی، تعداد عامل‌ها، مقادیر ویژه، درصد واریانس تبیین‌شده و بارهای عاملی گزارش شد و ساختار عاملی نهایی پرسش‌نامه استخراج گردید.

در این بخش، به‌منظور ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی اولیه‌ی پرسش‌نامه‌ی میل به مهاجرت، اطلاعات توصیفی هر یک از گویه‌ها شامل میانگین و انحراف استاندارد گزارش شد. علاوه بر این، شاخص پایایی در صورت حذف سؤال و میزان همبستگی هر سؤال با نمره کل آزمون بررسی شد تا میزان مناسب بودن و کیفیت روان‌سنجی هر گویه مورد ارزیابی قرار گیرد. این تحلیل‌ها به پژوهشگر کمک می‌کند تا مشخص کند کدام سؤالات نقش معنادار و مثبتی در مقیاس دارند و آیا حذف یا نگه‌داشتن آن‌ها پایایی کلی ابزار را بهبود می‌بخشد یا خیر. نتایج این تحلیل‌ها در جدول ۲ ارائه شده است. این جدول به‌صورت خلاصه نشان می‌دهد که هر گویه چه میزان به ساختار کلی پرسش‌نامه کمک کرده و چه میزان با کل مقیاس همبستگی داشته است. این اطلاعات پیش‌نیاز مهمی برای ورود به مرحله تحلیل عاملی اکتشافی هستند.

جدول شماره ۲. اطلاعات توصیفی سوال‌های پژوهش

سوال	میانگین	انحراف استاندارد	همبستگی	پایایی
۱. من علاقه دارم برای ادامه تحصیلات به کشوری با امکانات بیشتر مهاجرت کنم.	۲/۸۱	۰/۹۵	۰/۵۹	۰/۸۶
۲. احساس می‌کنم موقعیت‌های شغلی و تحصیلی بهتری در کشورهای توسعه‌یافته وجود دارد.	۳/۳۴	۱/۰۵	۰/۴۵	۰/۸۷
۳. تمایل دارم کشورم را ترک کرده و در کشوری دیگر زندگی کنم.	۳/۰۰	۰/۹۲	۰/۵۴	۰/۸۶
۴. در سال‌های گذشته به دنبال دریافت بورسیه‌های تحصیلی از دانشگاه‌های خارجی بوده‌ام.	۳/۱۱	۰/۹۲	۰/۵۷	۰/۸۶
۵. زندگی در کشورهای توسعه‌یافته با امکانات بالاتر را به زندگی در کشور خودم ترجیح می‌دهم.	۳/۱۱	۰/۹۶	۰/۵۷	۰/۸۶
۶. زندگی در کشور دیگری برای من جذاب‌تر از زندگی در کشور خودم است.	۲/۶۵	۰/۷۷	۰/۵۶	۰/۸۶
۷. دوست دارم به کشوری با فرهنگ متفاوت سفر کرده و زندگی کنم.	۳/۱۲	۰/۸۷	۰/۵۵	۰/۸۶
۸. معمولاً با دوستان یا افرادی که با زندگی در کشورهای دیگر آشنا هستند درباره مهاجرت مشورت می‌کنم.	۲/۹۵	۰/۹۰	۰/۴۱	۰/۸۷
۹. برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد شرایط زندگی و کاری در کشورهای مختلف، در فضای مجازی جست‌وجو می‌کنم.	۲/۹۶	۰/۸۵	۰/۴۹	۰/۸۶
۱۰. در حال حاضر انگیزه بیشتری برای کار کردن و زندگی در کشوری دیگر دارم.	۳/۲۴	۰/۹۱	۰/۴۹	۰/۸۶
۱۱. مهاجرت به کشورهای دیگر را فرصتی برای نشان دادن توانایی‌ها و استعدادهای خود می‌دانم.	۳/۰۶	۰/۹۲	۰/۵۶	۰/۸۶
۱۲. فکر می‌کنم مهاجرت می‌تواند باعث پیشرفت شخصی و حرفه‌ای من شود.	۳/۰۱	۰/۹۵	۰/۴۱	۰/۸۷
۱۳. احساس می‌کنم آزادی عمل بیشتری در کشورهای خارجی خواهم داشت.	۳/۰۹	۰/۹۲	۰/۵۸	۰/۸۶
۱۴. مهاجرت را راهی برای داشتن کیفیت زندگی بهتر می‌دانم.	۳/۱۳	۱/۰۵	۰/۴۷	۰/۸۶
۱۵. دوست دارم فرزندانم در آینده در کشوری با امکانات آموزشی و رفاهی بیشتر زندگی کنند.	۳/۲۲	۰/۸۸	۰/۵۴	۰/۸۶

با توجه به نتایج جدول شماره ۲، تمامی گویه‌های پرسش‌نامه‌ی میل به مهاجرت از نظر شاخص‌های روان‌سنجی در وضعیت مطلوبی قرار دارند. شاخص پایایی در صورت حذف سؤال برای همه آیت‌ها بالاتر از ۰/۸۶ بود که نشان‌دهنده همگنی و انسجام درونی مطلوب گویه‌ها با کل مقیاس است و بیان می‌کند که حذف هیچ‌یک از سؤالات تأثیر معناداری در بهبود پایایی ابزار ندارد. همچنین ضرایب همبستگی هر گویه با نمره کل پرسش‌نامه در دامنه ۰/۴۱ تا ۰/۵۹ قرار گرفت که نشان‌دهنده ارتباط مثبت و معنادار تمامی سؤالات با سازه کلی «میل به مهاجرت» است. این موضوع تأیید می‌کند که هر

گویه سهم مشخصی در سنجش متغیر اصلی ایفا می‌کند و هیچ‌کدام از آیتم‌ها بی‌ارتباط یا غیرکارکردی نیستند. علاوه بر این، میانگین و انحراف معیار به‌دست‌آمده برای سؤالات نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان طیف متنوعی از گزینه‌ها را انتخاب کرده‌اند؛ به عبارت دیگر، پرسش‌نامه توانسته است دامنه کافی برای تمایز میان سطوح مختلف تمایل به مهاجرت را ایجاد کند. در مجموع، یافته‌های این بخش بیانگر آن است که گویه‌های پرسش‌نامه از کفایت روان‌سنجی اولیه برخوردارند و می‌توانند با اطمینان در مراحل بعدی تحلیل عاملی و ارزیابی دقیق‌تر روایی سازه مورد استفاده قرار گیرند.

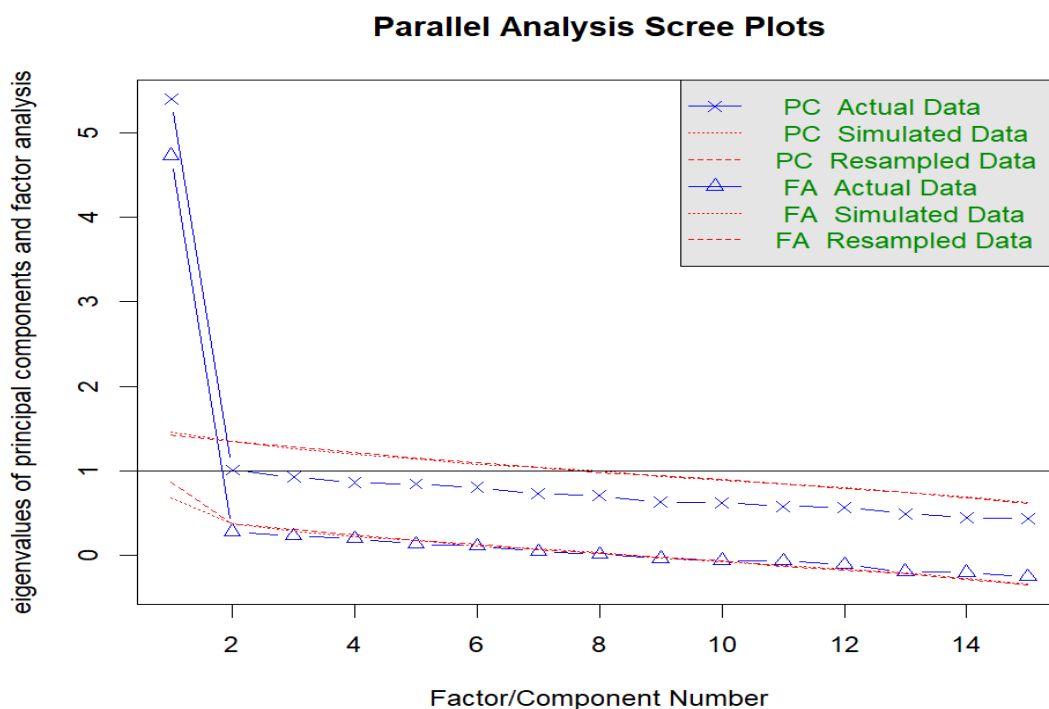
تحلیل عاملی اکتشافی: در ادامه با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی روایی پرسش‌نامه براساس اهداف پژوهش ارزیابی شد. ابتدا مفروضه‌های استفاده از روش تحلیل عاملی یعنی نرمال بودن چندمتغیری، عدم وجود داده‌های پرت چندمتغیری، بررسی وجود ساختار همبستگی مورد نیاز با استفاده از شاخص‌های KMO و کرویت بارتلت بررسی شد. برای بررسی نرمال بودن چندمتغیری داده‌ها، از آزمون شاپیرو-ویلک چندمتغیری استفاده شد. نتایج نشان داد مقدار آماره W برابر با $0/982$ و سطح معناداری p برابر با $0/064$ است. با توجه به اینکه مقدار احتمال بزرگ‌تر از $0/05$ به‌دست آمد، فرض صفر مبنی بر نرمال بودن داده‌ها رد نشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که داده‌های پژوهش از توزیع نرمال چندمتغیری برخوردار بوده و پیش‌فرض لازم برای اجرای تحلیل عاملی اکتشافی برقرار است. به‌منظور بررسی کفایت داده‌ها برای تحلیل عاملی، دو شاخص مهم یعنی شاخص کفایت نمونه‌گیری KMO و آزمون کرویت بارتلت محاسبه شد. شاخص KMO نشان‌دهنده میزان تناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است و مقادیر بالاتر از $0/6$ قابل قبول تلقی می‌شوند. مقدار به‌دست‌آمده برای KMO برابر با $0/92$ بود که نشان‌دهنده کفایت بسیار مطلوب داده‌ها و کفایت عالی نمونه برای تحلیل عاملی است. از سوی دیگر، آزمون کرویت بارتلت بررسی می‌کند که آیا ماتریس همبستگی بین متغیرها به‌طور معناداری با ماتریس همبستگی واحد تفاوت دارد یا خیر. نتایج این آزمون نشان داد مقدار آماره χ^2 دو برابر با $994/01$ با درجه آزادی 105 و سطح معناداری $0/01$ به‌دست آمد. معنی‌دار بودن آزمون ($p < 0/05$) نشان می‌دهد که بین متغیرها همبستگی کافی برای انجام تحلیل عاملی وجود دارد. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که داده‌های پژوهش حاضر از تمامی پیش‌فرض‌های لازم جهت اجرای تحلیل عاملی اکتشافی برخوردار هستند.

برای تعیین تعداد عوامل مناسب در پرسش‌نامه میل به مهاجرت، از چندین روش مکمل شامل تحلیل مقدار ویژه^۱، درصد واریانس تبیین‌شده توسط هر عامل، نمودار اسکری^۲ و تحلیل موازی^۳ استفاده شد. نتایج این روش‌ها به‌طور هم‌سو نشان دادند که یک عامل اصلی بر داده‌ها غالب است. به‌ویژه، نمودار اسکری و تحلیل موازی هر دو افت شدید مقدار ویژه پس از عامل نخست را نشان دادند که به‌عنوان شاخص معتبر برای استخراج تنها یک عامل اصلی در نظر گرفته می‌شود. این نتایج در شکل ۲ ارائه شده‌اند و به‌روشنی دلالت بر تک‌عاملی بودن ساختار مقیاس دارند.

1 eigenvalue

2 scree plot

3 parallel analysis scree plots

شکل ۱. نتایج آزمون اسکری تحلیل موازی

مقادیر ویژه نشان داد که تنها یک عامل دارای مقدار ویژه بزرگتر از یک است؛ به طوری که مقدار ویژه عامل نخست برابر با ۶/۸۵ بوده و این عامل قادر است ۴۷ درصد از واریانس کل داده‌ها را تبیین کند. این میزان واریانس تبیین شده برای مقیاس‌های تک‌بعدی در حوزه‌های روان‌شناختی و اجتماعی مطلوب و قابل قبول محسوب می‌شود؛ زیرا در سازه‌های انسانی و چندوجهی معمولاً انتظار می‌رود که عامل اصلی حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد از واریانس را تبیین کند. بنابراین، یافته‌ها نشان می‌دهد که ساختار تک‌عاملی پرسش‌نامه از پشتوانه روان‌سنجی مناسب برخوردار بوده و توانایی لازم برای تبیین سازه «میل به مهاجرت» را داراست. در ادامه، برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی، روش برآورد بیشینه درست‌نمایی^۱ به کار گرفته شد و جهت ساده‌سازی و تفسیر بهتر عوامل، از روش چرخش وریماکس^۲ استفاده گردید. برای اطمینان از برازش مناسب ساختار عاملی، مجموعه‌ای از شاخص‌های برازش تحلیل عاملی اکتشافی نیز محاسبه و گزارش شد. نتایج نشان داد که شاخص RMSEA برابر با ۰/۰۵، شاخص SRMR برابر با ۰/۰۴، شاخص TLI برابر با ۰/۹۳ و شاخص CFI برابر با ۰/۹۴ است که همگی در محدوده قابل قبول و مطلوب قرار دارند. این شاخص‌ها نشان می‌دهند که مدل تک‌عاملی از برازش مناسبی با داده‌ها برخوردار است و ساختار زیربنایی پرسش‌نامه به طور قابل اتکا توسط عامل استخراج شده تبیین می‌شود. نتایج بارهای عاملی هر یک از گویه‌های پرسش‌نامه بر روی عامل استخراج شده در جدول ۳ ارائه شده است.

1 maximum likelihood

2 varimax rotation

جدول شماره ۳. یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی چرخش‌یافته (چرخش وریماکس)

شماره گویه	بارعاملی	شماره گویه	بارعاملی	شماره گویه	بارعاملی
۱	۰/۷۴	۶	۰/۶۸	۱۱	۰/۷۱
۲	۰/۶۷	۷	۰/۶۶	۱۲	۰/۶۳
۳	۰/۷۱	۸	۰/۶۱	۱۳	۰/۷۲
۴	۰/۷۳	۹	۰/۶۴	۱۴	۰/۶۹
۵	۰/۷۲	۱۰	۰/۶۷	۱۵	۰/۷

با توجه به یافته‌های ارائه‌شده در جدول شماره ۴، مشخص شد که تمامی گویه‌های پرسش‌نامه دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۶۰ هستند که از حداقل مقدار قابل قبول برای تحلیل عاملی اکتشافی فراتر بوده و نشان‌دهنده قدرت تبیین مناسب هر گویه است. این نتایج بیانگر آن است که تمامی گویه‌ها سهم معنادار و قابل توجهی در تبیین عامل کلی «میل به مهاجرت» دارند و حذف هیچ‌یک از آن‌ها ضروری به نظر نمی‌رسد. افزون بر این، مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) برابر با ۰/۵۴ محاسبه شد که نشان‌دهنده وجود روایی همگرایی مطلوب در سازه است. در مجموع، ساختار تک‌عاملی به‌دست‌آمده از تحلیل عاملی اکتشافی از پشتوانه روان‌سنجی مناسب برخوردار بوده و پرسش‌نامه می‌تواند به‌عنوان ابزاری معتبر برای سنجش میل به مهاجرت در جامعه آماری پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گیرد.

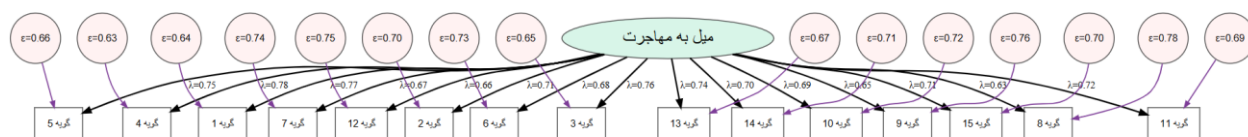
تحلیلی عاملی تأییدی: به‌منظور اطمینان از برازش ساختار تک‌عاملی پرسش‌نامه و تأیید نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی (CFA) بر روی یک نمونه مستقل شامل ۲۰۲ نفر انجام شد. برآورد پارامترها با استفاده از روش حداکثر درست‌نمایی (ML) صورت گرفت. نتایج نشان داد که مدل از برازش قابل قبول و مناسبی برخوردار است. مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۲ (در بازه مطلوب کمتر از ۰/۰۸)، شاخص SRMR برابر با ۰/۰۳۸، شاخص CFI برابر با ۰/۹۵، شاخص TLI برابر با ۰/۹۴ و شاخص IFI برابر با ۰/۹۵ بود. همچنین شاخص GFI برابر با ۰/۹۲ و شاخص AGFI برابر با ۰/۹۰ گزارش شد که هر دو بیانگر برازش مناسب مدل‌اند. نسبت کای‌دو به درجه آزادی (χ^2/df) نیز برابر با ۱/۹۸ به‌دست آمد که کمتر از حد آستانه ۳ بوده و نشان‌دهنده انطباق مطلوب مدل اندازه‌گیری با داده‌هاست. در مجموع، این شاخص‌ها تأیید می‌کنند که ساختار تک‌عاملی پرسش‌نامه از برازش خوبی برخوردار است و مدل اندازه‌گیری توانسته است روابط میان گویه‌ها و سازه «میل به مهاجرت» را به‌طور قابل اعتماد بازنمایی کند. در ادامه، مقادیر بارهای عاملی تأییدی در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول شماره ۴. نتایج تحلیل عاملی تأییدی (CFA)

شماره گویه	بار عاملی	شماره گویه	بار عاملی	شماره گویه	بار عاملی
۱	۰/۷۷	۶	۰/۶۸	۱۱	۰/۷۲
۲	۰/۷۱	۷	۰/۶۷	۱۲	۰/۶۶
۳	۰/۷۶	۸	۰/۶۳	۱۳	۰/۷۴
۴	۰/۷۸	۹	۰/۶۵	۱۴	۰/۷
۵	۰/۷۵	۱۰	۰/۶۹	۱۵	۰/۷۱

همان گونه که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود، تمامی گویه ها دارای بار عاملی استاندارد بالاتر از ۰/۶۰ هستند که نشان دهنده ارتباط قوی آن ها با سازه ی «میل به مهاجرت» است. ضرایب عاملی مطلوب و برازش مناسب مدل، روایی سازه را در سطح تأییدی تأیید می کنند. مجموعه نتایج نشان می دهد که مدل اندازه گیری از ثبات، پایداری و اعتبار مفهومی کافی برخوردار بوده و پرسش نامه می تواند به عنوان ابزاری معتبر برای سنجش میل به مهاجرت در جمعیت دانشجویان مورد استفاده قرار گیرد.

پایایی: پایایی ابزار در این پژوهش با هدف سنجش ثبات و قابلیت اعتماد داده های گردآوری شده در سه سطح پایایی درونی، پایایی سازه و پایایی زمانی مورد ارزیابی قرار گرفت. در گام نخست، پایایی درونی با استفاده از شاخص آلفای کرونباخ محاسبه شد که یکی از معتبرترین معیارها برای سنجش همسانی گویه های یک مقیاس است. مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۱ به دست آمد که به طور قابل توجهی بالاتر از حداقل مقدار پذیرفته شده (۰/۶۰) بوده و نشان دهنده انسجام درونی بسیار مطلوب گویه هاست. در گام دوم، به منظور بررسی پایایی سازه، شاخص های پایایی ترکیبی (CR) و میانگین واریانس استخراج شده (AVE) محاسبه گردید. نتایج نشان داد مقدار CR برابر با ۰/۹۱ و مقدار AVE برابر با ۰/۵۴ است؛ این مقادیر در محدوده مطلوب ابزارهای تک عاملی در پژوهش های روان سنجی قرار دارند و نشان می دهند که گویه ها از ثبات اندازه گیری و سهم کافی در تبیین سازه «میل به مهاجرت» برخوردارند. افزون بر این، برای بررسی پایایی زمانی پرسش نامه، روش بازآزمایی به کار گرفته شد. بدین منظور، پرسش نامه در اختیار یک نمونه ۸۰ نفری از دانشجویان قرار گرفت و پس از یک ماه مجدداً توسط همان افراد تکمیل شد. برای سنجش میزان ثبات ابزار در طول زمان از شاخص همبستگی درون طبقه ای (I CC) استفاده گردید. مقدار I CC برابر با ۰/۷۴ به دست آمد که نشان دهنده ثبات زمانی مطلوب و قابل اعتماد ابزار است. در مجموع، نتایج حاصل از آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، روایی همگرای مبتنی بر AVE و بازآزمایی یک ماهه تأیید می کند که پرسش نامه از انسجام، دقت، ثبات زمانی و قابلیت اعتماد کافی برخوردار بوده و می تواند به عنوان ابزاری معتبر برای سنجش میل به مهاجرت در جمعیت دانشجویان به کار رود. در پایان، نمودار مربوط به ساختار عاملی پرسش نامه و ضرایب برآورد شده مدل اندازه گیری، در شکل ۲ ارائه شده است.

شکل ۲. نمودار تحلیل عاملی تأییدی پرسش نامه میل به مهاجرت

بحث و نتیجه‌گیری

سؤال اصلی پژوهش حاضر بر بررسی اعتبار و روایی پرسش‌نامه‌ی میل به مهاجرت متمرکز بود. بدین منظور، روایی و پایایی ابزار با بهره‌گیری از رویکردهای کیفی و کمی مورد ارزیابی قرار گرفت. در گام نخست، روایی محتوایی پرسش‌نامه با استفاده از نظر متخصصان حوزه‌های روان‌شناسی، مشاوره و مطالعات مهاجرت و بر اساس شاخص‌هایی چون تناسب مفهومی، شفافیت زبانی، جامعیت و هم‌راستایی با چارچوب نظری بررسی شد و بر این اساس، اصلاحاتی در برخی گویه‌ها اعمال گردید. سپس برای بررسی ساختار عاملی و اعتبار درونی ابزار، تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش وریماکس انجام شد که نتایج آن بارگذاری معنادار تمامی گویه‌ها بر یک عامل اصلی را نشان داد و بیانگر ساختار تک‌بعدی پرسش‌نامه بود. در نهایت، ضریب آلفای کرونباخ کل ابزار برابر با ۰/۸۸ به دست آمد که حاکی از پایایی مطلوب و انسجام درونی مناسب پرسش‌نامه در سنجش متغیر میل به مهاجرت است. در ادامه، نتایج تحلیل و تبیین هر یک از گویه‌ها ارائه می‌شود.

گویه‌ی نخست، «من علاقه دارم برای ادامه تحصیلات به کشوری با امکانات بیشتر مهاجرت کنم» بر بعد **تحصیلی میل به مهاجرت** تأکید دارد و بیانگر انگیزشی پیشرفت‌محور در میان دانشجویان است. این گویه نشان می‌دهد تمایل به مهاجرت تحصیلی عمدتاً ناشی از جست‌وجوی آموزش باکیفیت‌تر، امکانات پژوهشی گسترده‌تر و نظام‌های دانشگاهی پیشرفته‌تر است و می‌تواند ریشه در محدودیت‌های آموزشی و علمی کشور مبدأ داشته باشد. یافته‌های رضایی و صادقی (۱۴۰۰) و جعفریان و همکاران (۱۴۰۱) نیز نشان می‌دهد دانشجویان، به‌ویژه گروه‌های دانشگاهی و تخصصی، مهاجرت تحصیلی را ابزاری برای ارتقای توانمندی‌های فردی، دسترسی به فرصت‌های علمی بهتر و بهبود آینده حرفه‌ای خود می‌دانند. از این رو، این گویه به‌طور مؤثر مؤلفه تحصیل‌محوری در میل به مهاجرت را می‌سنجد. گویه‌ی دوم، «احساس می‌کنم موقعیت‌های شغلی و تحصیلی بهتری در کشورهای توسعه‌یافته وجود دارد»، بیانگر نگاه مقایسه‌ای دانشجو نسبت به تفاوت میان شرایط داخلی و فرصت‌های شغلی و تحصیلی کشورهای توسعه‌یافته است. ادراک محدودیت‌های بازار کار، موانع رشد علمی و تضعیف شایسته‌سالاری می‌تواند به کاهش اعتماد به ساختارهای داخلی بینجامد. یافته‌های جعفریان و همکاران (۱۴۰۱) نیز نشان می‌دهد که وجود فرصت‌های بهتر در کشورهای مقصد از انگیزه‌های اصلی میل به مهاجرت دانشجویان است. بنابراین، این گویه بُعد فرصت‌گرایی و ناراضایتی شغلی-تحصیلی داخلی را در پرسش‌نامه می‌سنجد. گویه‌ی سوم، «تمایل دارم کشورم را ترک کرده و در کشوری دیگر زندگی کنم»، نشان‌دهنده انگیزشی کلی برای ترک وطن است که فراتر از دلایل صرفاً تحصیلی یا شغلی قرار دارد. این گویه بازتاب‌دهنده ناراضایتی‌های روان‌شناختی و وجودی مانند احساس بیگانگی، فشار روانی مزمن و ناامیدی از آینده داخلی است. مطابق یافته‌های طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷)، تصاویر ذهنی منفی از آینده کشور مبدأ نقش مهمی در تقویت این تمایل دارند. از این رو، این گویه بُعد روان‌شناختی گرایش به ترک وطن و گریز از آینده‌ای نامطلوب را اندازه‌گیری می‌کند.

گویه‌ی چهارم، «در سال‌های گذشته به دنبال دریافت بورسیه‌های تحصیلی از دانشگاه‌های خارجی بوده‌ام»، بیانگر گذار از نگرش ذهنی به اقدام عملی در فرایند مهاجرت است و نشان‌دهنده جدیت و فعلیت‌یافتگی این میل می‌باشد؛ زیرا فرد با برنامه‌ریزی هدفمند وارد اقدامات اجرایی مانند جست‌وجوی بورسیه شده است. این اقدام مستلزم آگاهی از فرصت‌های بین‌المللی و آمادگی تحصیلی است و بر اساس یافته‌های صفری (۱۴۰۱)، نشان می‌دهد که میل به مهاجرت در بسیاری از دانشجویان به سطح تصمیم و کنش عملی رسیده است. بنابراین، این گویه بُعد رفتاری و برنامه‌محور مهاجرت تحصیلی و شدیدترین سطح تمایل به مهاجرت را می‌سنجد. گویه‌ی پنجم، «زندگی در کشورهای توسعه‌یافته با امکانات بالاتر را به زندگی در کشور خودم ترجیح می‌دهم»، بازتاب‌دهنده نوعی داوری ارزشی و مقایسه‌ای درباره کیفیت زندگی است که فرد بر اساس تفاوت‌های محسوس میان شرایط زیستی، رفاهی و فرصت‌های پیشرفت در کشور مبدأ و کشورهای توسعه‌یافته

شکل می‌دهد. این ترجیح حاصل ترکیبی از ارزیابی‌های عینی و برداشت‌های ذهنی ناشی از تجربه زیسته، شنیده‌ها و گفتمان‌های رسانه‌ای است. مطابق یافته‌های حسین‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، این گرایش در چارچوب نظری بهزیستی انگیزشی قابل تبیین است؛ بدین معنا که افراد زمانی به مهاجرت تمایل می‌یابند که تحقق کیفیت زندگی مطلوب را در کشور مبدأ ناممکن و در کشورهای توسعه‌یافته ممکن بدانند. از این منظر، این گویه نشان می‌دهد که میل به مهاجرت تصمیمی آگاهانه و مبتنی بر مقایسه فعالانه آینده‌های ممکن و جست‌وجوی ارتقای کلی بهزیستی فردی و اجتماعی است. گویه‌ی ششم، «زندگی در کشور دیگری برای من جذاب‌تر از زندگی در کشور خودم است»، بر بُعد روانی و هیجانی میل به مهاجرت تمرکز دارد و بیانگر نوعی کشش عاطفی و اشتیاق درونی برای تجربه زندگی در محیطی متفاوت است. این جذابیت می‌تواند ناشی از کنجکاوی فرهنگی، تمایل به استقلال فردی، علاقه به سبک‌های زندگی مدرن‌تر یا آرمان‌گرایی فرهنگی باشد. برخلاف برخی گویه‌های پیشین که بیشتر بر ارزیابی‌های عقلانی و داوری‌های ارزشی استوارند، این گویه بازتاب‌دهنده تصاویر ذهنی مثبت و احساسات مطلوب نسبت به زندگی در کشورهای دیگر است. از این منظر، گویه ششم بیانگر جست‌وجوی معنا، هویت و تجربه‌های نو در قالب یک کشش هیجانی-هویتی به سوی مهاجرت است. گویه‌ی هفتم، «دوست دارم به کشوری با فرهنگ متفاوت سفر کرده و زندگی کنم»، بر انگیزه‌های هیجانی و تجربه‌گرایانه میل به مهاجرت تأکید دارد و نشان می‌دهد که برای برخی از دانشجویان، مهاجرت بیش از آنکه پاسخی به ضرورت‌های اقتصادی یا ساختاری باشد، تلاشی برای تجربه زیستن در بستری فرهنگی متفاوت است. این تمایل می‌تواند ناشی از اشتیاق به رشد فردی، گسترش افق‌های فکری، تعامل میان فرهنگی و خروج از چارچوب‌های فرهنگی تکراری باشد. بُعد میان فرهنگی این گویه، میل به کشف «دیگری» و بازتعریف هویت فردی در زمینه‌ای نو را برجسته می‌کند. یافته‌های صادقی و سیدحسینی (۱۳۹۸) نیز نشان می‌دهد که جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی کشورهای مقصد از مهم‌ترین عوامل تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی محسوب می‌شود. بر این اساس، این گویه بُعد فرهنگی-هویتی میل به مهاجرت را می‌سنجد و مهاجرت را به مثابه تجربه‌ای معنامحور برای تجربه زیست متفاوت بازنمایی می‌کند.

گویه‌ی هشتم، «معمولاً با دوستان یا افرادی که با زندگی در کشورهای دیگر آشنا هستند درباره مهاجرت مشورت می‌کنم»، بر نقش شبکه‌های اجتماعی و تعاملات بین فردی در شکل‌گیری و تقویت میل به مهاجرت تأکید دارد. این گویه نشان می‌دهد که تصمیم مهاجرت صرفاً فرآیندی فردی نیست، بلکه در بستر گفت‌وگوهای اجتماعی و تبادل تجربه شکل می‌گیرد. مشورت با افراد دارای تجربه مهاجرت می‌تواند به کاهش ابهام، افزایش آگاهی و اعتباربخشی به تصمیم مهاجرت بینجامد. یافته‌های حکیم‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) نیز حاکی از آن است که احساس بیگانگی فرهنگی-اجتماعی با افزایش تمایل به مهاجرت رابطه مثبت دارد. از این رو، این گویه بُعد اجتماعی و شبکه‌ای میل به مهاجرت را بازنمایی می‌کند. گویه‌ی نهم، «برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد شرایط زندگی و کاری در کشورهای مختلف، در فضای مجازی جست‌وجو می‌کنم»، بیانگر گذار میل به مهاجرت از سطح نگرشی به سطح رفتاری و کنشگرانه است. این گویه نشان می‌دهد که فرد فراتر از علاقه ذهنی، به‌طور فعال در پی کسب اطلاعات و ارزیابی واقع‌بینانه شرایط مهاجرت است. یافته‌های صفری (۱۴۰۱) نیز نشان می‌دهد که جوانان علاقه‌مند به مهاجرت به‌صورت هدفمند از منابع آنلاین برای انتخاب مقصد و سنجش امکان‌پذیری مهاجرت استفاده می‌کنند. بنابراین، این گویه بُعد رفتاری-اطلاعاتی میل به مهاجرت و تلاش آگاهانه برای تصمیم‌گیری سنجیده را منعکس می‌کند.

گویه‌ی دهم، «در حال حاضر انگیزه بیشتری برای کار کردن و زندگی در کشوری دیگر دارم»، بیانگر سطح بالای انگیزش فعلی و آمادگی روانی فرد برای اقدام به مهاجرت است. این گویه بر فوریت ذهنی و شدت تمایل در زمان حال تأکید دارد و نشان می‌دهد که میل به مهاجرت از سطح آرزومندی فراتر رفته و به گرایشی فعال و نزدیک به کنش تبدیل شده است. یافته‌های رضایی و صادقی (۱۴۰۰) نیز نشان می‌دهد که در میان جوانان تحصیل‌کرده، میل به مهاجرت اغلب به‌صورت انگیزشی قوی و آنی بروز می‌یابد و زمینه تصمیم‌گیری و اقدام عملی را فراهم می‌کند. از این رو، این گویه نقطه اوج فرایند میل به مهاجرت و آمادگی روانی برای تغییر محیط زندگی و کار را بازنمایی می‌کند. گویه‌ی یازدهم، «مهاجرت به کشورهای

دیگر را فرصتی برای نشان دادن توانایی‌ها و استعدادهای خود می‌دانم»، بازتاب‌دهنده بُعد روان‌شناختی خودآگاهی و هویت‌سازی در میل به مهاجرت است. این گویه نشان می‌دهد که دانشجوی مهاجرت را نه صرفاً ترک کشور، بلکه فرصتی برای بروز و شکوفایی ظرفیت‌های فردی در فضایی شایسته‌محورتر ادراک می‌کند. یافته‌های طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷) نیز مؤید پیوند معنادار میل به مهاجرت با نیاز به خودآگاهی و رشد فردی در میان جوانان است. بر این اساس، این گویه مهاجرت را به‌عنوان مسیری برای تحقق خود و ارتقای هویت فردی بازنمایی می‌کند.

گویه‌ی دوازدهم، «فکر می‌کنم مهاجرت می‌تواند باعث پیشرفت شخصی و حرفه‌ای من شود»، بر یکی از بنیادی‌ترین انگیزه‌های مهاجرتی یعنی تمایل به رشد فردی و ارتقای مسیر شغلی تأکید دارد. این گویه نشان می‌دهد که دانشجوی مهاجرت را فرصتی برای عبور از محدودیت‌های موجود و دستیابی به اهداف بلندمدت، توسعه مهارت‌ها و تحقق ظرفیت‌های بالقوه خود می‌داند. از منظر روان‌شناختی، این نگرش بیانگر رویکردی فرصت‌محور و آینده‌نگرانه است که بر دستیابی به مزایا و دستاوردهای مهاجرت، نه صرفاً گریز از مشکلات، تمرکز دارد. یافته‌های رضایی و صادقی (۱۴۰۰) نیز نشان می‌دهد که انگیزه‌های رشد شخصی، پیشرفت حرفه‌ای و بهبود کیفیت زندگی از مهم‌ترین عوامل میل به مهاجرت در میان جوانان تحصیل‌کرده است. بنابراین، این گویه به‌عنوان شاخصی کلیدی، نقش مهاجرت را در ذهن دانشجوی به‌مثابه مسیری برای توسعه و پیشرفت پایدار بازنمایی می‌کند.

گویه‌ی سیزدهم، «احساس می‌کنم آزادی عمل بیشتری در کشورهای خارجی خواهم داشت»، بازتاب‌دهنده ادراک فرد از محدودیت‌های ساختاری و اجتماعی در کشور مبدأ است و نشان می‌دهد که دانشجوی کشورهای مقصد را به‌عنوان فضاهایی با خودمختاری و استقلال فردی بیشتر تصور می‌کند؛ از این‌رو، میل به مهاجرت تلاشی برای دستیابی به کنترل بیشتر بر زندگی و تحقق اهداف و ارزش‌های شخصی تلقی می‌شود. گویه‌ی چهاردهم، «مهاجرت را راهی برای داشتن کیفیت زندگی بهتر می‌دانم»، بر یکی از اساسی‌ترین انگیزه‌های مهاجرتی یعنی ارتقای کیفیت کلی زندگی تأکید دارد و کیفیت زندگی را مفهومی چندبعدی شامل رفاه اقتصادی، امنیت، خدمات آموزشی و درمانی و رضایت از زندگی بازنمایی می‌کند؛ در نتیجه، مهاجرت به‌عنوان راهبردی هدفمند برای دستیابی به زیست‌پذیری و رضایت روانی-اجتماعی بالاتر درک می‌شود. گویه‌ی پانزدهم، «دوست دارم فرزندانم در آینده در کشوری با امکانات آموزشی و رفاهی بیشتر زندگی کنند»، بیانگر انتقال نگرش مهاجرتی از سطح فردی به سطح بین‌نسلی است و نشان می‌دهد که دانشجوی مهاجرت را نه تنها برای رفاه شخصی، بلکه به‌عنوان تصمیمی آینده‌نگرانه و مسئولانه برای تضمین شرایط رشد بهتر نسل بعدی تلقی می‌کند.

مؤلفه‌های مطرح‌شده در این پژوهش بیانگر ابعاد چندجانبه و پیچیده میل به مهاجرت در میان دانشجویان است. این ابعاد شامل عوامل روان‌شناختی مانند انگیزه پیشرفت فردی و حرفه‌ای، نیاز به خودآگاهی و جست‌وجوی فرصت‌های بهتر برای تحقق استعدادها و هویت فردی، همچنین مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی نظیر نقش شبکه‌های اجتماعی، تعاملات بین‌فردی و تأثیر تجربه‌های مهاجران دیگر می‌باشد. افزون بر این، ابعاد شناختی و رفتاری از جمله جست‌وجوی فعال اطلاعات از طریق فضای مجازی، نشان‌دهنده فرایند آگاهانه و کنشگرانه تصمیم‌گیری برای مهاجرت است. عوامل محیطی و ساختاری مانند احساس محدودیت، تمایل به آزادی عمل و خودمختاری، و جست‌وجوی کیفیت زندگی بهتر نیز نقش مهمی در شکل‌گیری این میل دارند. همچنین نگرش‌های آینده‌نگرانه و بین‌نسلی، به‌ویژه توجه به رفاه و فرصت‌های نسل‌های آینده، بخشی از این گرایش را تشکیل می‌دهند. در مجموع، پانزده گویه پرسش‌نامه تصویری جامع از ابعاد میل به مهاجرت ارائه می‌دهند و نتایج بررسی روایی و پایایی نشان می‌دهد که ابزار طراحی‌شده از ساختاری منسجم، اعتبار و قابلیت اعتماد کافی برای سنجش میل به مهاجرت در میان دانشجویان برخوردار است و می‌تواند در پژوهش‌های آینده مورد استفاده قرار گیرد.

با وجود برخوردار بودن پرسش‌نامه از شاخص‌های مطلوب روایی و پایایی، نتایج این پژوهش با برخی محدودیت‌ها همراه است. از جمله، استفاده از ابزار خودگزارشی می‌تواند تحت تأثیر سوگیری‌های ادراکی و پاسخ‌دهی قرار گیرد. همچنین، محدود بودن جامعه آماری به دانشجویان دانشگاه‌های دولتی، تعمیم‌پذیری یافته‌ها به سایر گروه‌های دانشجویی و اجتماعی را با

احتیاط مواجه می‌سازد. افزون بر این، ساختار عاملی استخراج شده بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی است و نیازمند تأیید در نمونه‌های مستقل با بهره‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی می‌باشد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با استفاده از نمونه‌های متنوع‌تر، طرح‌های طولی و روش‌های پیشرفته روان‌سنجی، به بررسی پایداری ساختار ابزار و کاربست آن در تحلیل عوامل پیش‌بین و پیامدهای میل به مهاجرت بپردازند.

منابع

- بزرگ‌زاد، س.، کاظمی‌پور، ش.، و علی‌محسنی، ر. (۱۳۹۹). بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر میزان گرایش نخبگان به مهاجرت خارج از کشور. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۹(۴۸)، ۲۹۷-۳۲۱.
- جعفریان، ع.، پارساپور، ع.، و امینی، ه. (۱۴۰۱). روند مهاجرت و تمایل به مهاجرت در گروه پزشکی: آینده‌پژوهی یا آینده‌نگاری؟ فرهنگ و ارتقاء سلامت، ۶(۲)، ۲۱۴-۲۱۸.
- حدوست، ع. ا.، نوری حکمت، س.، طلائی، ب.، ملک‌پورافشار، ر.، صلواتی، ب.، بهزادی، ف.، و همکاران. (۱۴۰۱). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت نیروی انسانی در حوزه سلامت در سال ۱۴۰۱. فرهنگ و ارتقاء سلامت، ۶(۲)، ۲۰۵-۲۱۳.
- حکیم‌زاده، ر.، طلائی، ا.، و جوانک، م. (۱۳۹۲). تأثیر عوامل آموزشی، اجتماعی و فرهنگی بر تمایل به مهاجرت از کشور در دانشجویان دانشگاه تهران. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۹(۶۹)، ۸۱-۱۰۲.
- حسین‌پور، ب.، صادق‌اوغلی، ح.، و روحی، ا. (۱۳۹۹). مهاجرت و موتی‌وونیا: نقش بهزیستی و به‌خواستی در تمایل زبان‌آموزان به مهاجرت از کشور. مطالعات جمعیتی، ۶(۲)، ۱۴۷-۱۸۱.
- دراهمی، ا. (۱۴۰۳). تمایل به مهاجرت (داخلی/بین‌المللی) در میان جوانان و عوامل پشتیبان جمعیتی و اجتماعی آن (مورد مطالعه: شهرستان آبدانان). نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۹(۳۸)، ۲۹۹-۳۳۲.
- رضایی، م.، و صادقی، ر. (۱۴۰۰). سودای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کننده آن. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۰(۱۸)، ۳۵-۶۲.
- صفری، ح. (۱۴۰۱). میزان تمایل و تصمیم به مهاجرت بین‌المللی در داوطلبان کنکور سراسری. شباک، ۸(۵)، ۶۱-۷۴.
- صادقی جعفری، ج.، و شینی میرزاده، پ. (۱۴۰۲). بررسی تمایل به مهاجرت از ایران و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان). مطالعات اجتماعی ایران، ۱۷(۲)، ۲۹-۵۶.
- صادقی، ر.، غفاری، غ.، و رضایی، م. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر تمایل به مهاجرت از ایران. مطالعات جمعیتی، ۴(۲)، ۸۳-۱۰۸.
- صادقی، ر.، و سیدحسینی، س. م. (۱۳۹۸). میزان تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی و عوامل تعیین‌کننده آن در شهر تهران. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۸(۴۳)، ۹-۲۶.
- علیزاده، ر. (۱۴۰۴). بررسی رابطه امکان مشارکت در آینده و تمایل به مهاجرت از ایران (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه گیلان). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۴(۱)، ۱-۲۰.
- طاهری دمنه، م.، و کاظمی، م. (۱۳۹۷). تمایل به مهاجرت در بین جوانان؛ مطالعه‌ای کیفی در تصاویر آینده. مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰(۴)، ۵۳-۷۸.
- مصطفایی، ج.، فرزانه، ف.، و علیوردی‌نیا، ا. (۱۴۰۳). طراحی مدل عوامل مؤثر بر مهاجرت نخبگان ورزشی در ایران. مدیریت و توسعه ورزش، ۱۳(۴)، ۱۳۲-۱۵۸.

Boneva, B. S., & Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality. *Journal of Social Issues*, 57(3), 477-491. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00224>

- Brunarska, Z., & Ivlevs, A. (2023). Family influences on immigration tendencies: The role of past experience of involuntary immobility. *Sociology*, 57(5), 1060–1077. <https://doi.org/10.1177/00380385221136060>
- Clemens, M. A., & Pritchett, L. (2019). The new economic case for immigration restrictions: An assessment. *Journal of Development Economics*, 138, 153–164. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2018.12.003>
- DeVellis, R. F., & Thorpe, C. T. (2021). *Scale development: Theory and applications* (5th ed.). Sage Publications.
- Jasso, G. (2021). Analyzing immigration restriction regimes. *Frontiers in Sociology*, 6, 610432. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.610432>
- Lami, B., Tarasenko, I., Shyshova, O., Voropayeva, T., & Verhun, A. (2022). International immigration of human resources in the conditions of social transformations. *Economies*, 10(9), 216. <https://doi.org/10.3390/economies10090216>
- Lin, Y., & Kingminghae, W. (2018). Intimate relationships and mobility tendencies of Thai international students in Chinese universities: A gendered analysis. *Population, Space and Place*, 24(5), e2120. <https://doi.org/10.1002/psp.2120>
- McAuliffe, M., & Triandafyllidou, A. (Eds.). (2021). *World immigration report 2022*. International Organization for Immigration (IOM). <https://worldimmigrationreport.iom.int/>
- Tabor, A. S., & Milfont, T. L. (2011). Migration change model: Exploring the process of migration on a psychological level. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(6), 818–832. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2010.11.013>
- Taherahmadi M, Khabaz Mafinejad M, Sayarifard A, Akbari Sari A, Farahani P. Iranian medical students' tendency to migrate and its associated factors. *BMC Med Educ*. 2023 Apr 12;23(1):232. <https://doi.org/10.1186/s12909-023-04147-x>